

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 2.

V Ljubljani, 31. januarija 1889.

Letnik II.

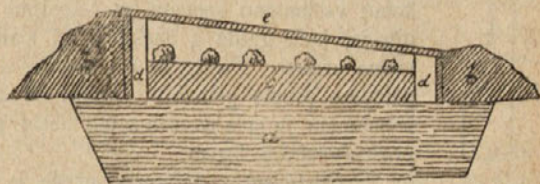
Gorka greda.

Gorka ali gnojna greda je umetno prirejena greda, ki rabi na domačem vrtu za vzgojo zgodnjih zelenjadnih sadik, katere potem gojimo na prostem; dalje rabi za setev prav drobnega ter težko kaljivega semena, katero potrebuje mnogo vlage in toplote. Pa tudi marsikatero zgodnjo zelenjad moremo, če jo količkaj pripravno obdelujemo, vzgojiti ob času, ko se zunaj še nič ne da vzgojiti, n. pr. salato, mesečno retkvice, karfijole, kumare i. t. d. Gorka greda rabi tudi za prezimovanje nekaterih rastlin. Majhne gorke grede naj tudi ne manjka na nobenem večem šolskem vrtu, če se meni učitelj resno z zelenjadarstvom pečati, saj nje naprava ne stoji mnogo. Sicer pa za navadne razmere uže zadostuje gorka greda, ki je toliko velika, da jo je mogoče pokriti z nekolikimi starimi, navadnimi okni, kakeršnih je povsod dobiti v ceno.

Za narejanje umetne toplote v gorki gredi rabi svež konjski gnoj, ki je nekaj dni ležal in se zgrtel. Ravno tako rabi tudi, dasi ne tako dobro, listje ali mah, žaganje, odpadki od volne in bombaža in čreslo. Za gorke grede brez posebne velike gorkote je dober tudi govej gnoj, ki ga je v ta namen zelo z mahom ali listjem pomešati. Kolikor porabimo več ali manj teh tvarin, toliko je toplota v gredi večja ali manjša ter traja manje ali dalje časa. Konjski gnoj se zgreje hitro in močno, a toplota traja le malo časa, zategadelj mu primešavajo drugih tvarin, ki se pozneje vnamejo in dalje časa hlape, n. pr. listja ali maha. Ako so tvarine suhe, poškrope se z gorko vodo ter se, kakor hitro prično kipeti, porabijo.

Kolikor bolj zgodaj napravimo gorko gredo, tem več moramo upotrebiti gnoja, in tem globoča treba da je jama, v kateri naredimo gredo. Za navadno gorko gredo zadostuje 60 % globoka jama, ker je dosti zgodaj februarja pričeti gredo delati.

Stalne gorke grede so tiste, katerim so tla in stene zidane; premične gorke lehe pa one, ki so lesene in se dajo prenašati (glej pod. 2.). Da se notranje stene gorke lehe ne posipajo, naredijo se poševne ali pa iz desak. Za narejanje gorkote namenjeni konjski gnoj se v jamo rahlo naspe in potem plast za plastjo močno potepa. Pri tem je paziti, da se različna gnojila: listje, mah i. t. d. dobro med saboj pomešajo (glej *a* v podobi 2.). Ko je jama polna, postavi se na gnoj lesen oboj (pod. 2.), nanj pa okna ali deske (glej *e* v podobi 2.). Na gnoj se natrese le nekaj prstov na

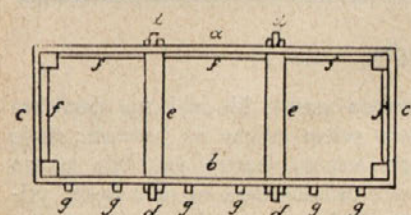

Podoba 2.

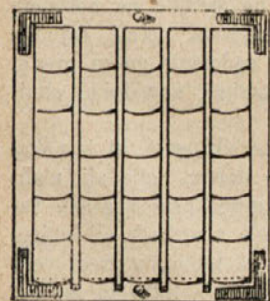
debelo zemlje, drugače se gnoj ne zgreje. Čez en dan ali dva dni prične gnoj kipeči, greda se nekoliko prezrači, in šele čez kake štiri do pet dni naspe se zemlje 25 do 35 $\frac{c}{m}$ na debelo (glej *c* v podobi 2.). Za gorke grede najugodnejša prst je kaka rahla travniška, pomešana s prav dobro razkrojenim mešancem. Nerazkrojen gnoj dela v zemlji koreninsko gnilobo. Čez dva dni, kadar mine najhujša toplota, treba pa pričeti s setvijo.

Da se toplota v gorki gredi ohrani, naspe se tudi okoli lesenega oboja gnoja, ki se premenja, kadar ponehava v gredi toplota (glej *b* v podobi 2.).

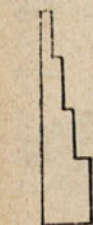
Oboj za gorko gredo se naredi na majhnem vrtu samo za eno okno ali pa tudi za več. Oboj je napravljen iz štirih, če mogoče, macesnovih plohov; spodnja stena je 25 do 30 $\frac{c}{m}$, zgornja pa 45 do 50 $\frac{c}{m}$ visoka. Plohi se pritrdijo na vogalih k 10 $\frac{c}{m}$ debelim stebričkom (glej *d* v podobi 2.).

Podoba 3.

Podoba 4.

Podoba 5.

V podobi 3. so *e* povprečni drogi, ki so z zagozdami *d, d, d* pritrdjeni, ob enem podloge oknom. Na zgornji desni in levi strani so *f, f, f, f, f* tudi podloge oknom; *g, g, g, g, g, g* so pa železni klini, ki držijo okna, kadar se privdigujejo. Če je gorka greda tako urejena, odteka se deževnica zunaj nje, ne more se pa, ako je tudi na spodnji strani taka podloga za okno, kakršna je na gornji.

Podoba 4. predstavlja boljše okno za gorko gredo. Steklo je položeno v okno kakor opeka na strehi, da se voda laže odteka. Kolikor manjše so šipe, toliko manj se jih pobije, in toliko manjša je škoda.

Najvažneje je, da gorko gredo zračiti, in to treba kar največkrat storiti. Zračiti se gorka greda, kadar je zunanja toplota vsaj 3° nad ničlo, ali če sije sonce na gredo. Podoba 5. predočuje les, ki se vtakne pri prezračevanju pod okno. Okno se, kakor treba, privzdigne ter opre na eno zarezo na tem lesu.

Za varstvo proti mrazu služijo deske ali slamnate blazine, ki se položijo čez okna.

Na gorki gredi sejemo v vrste ali pa kar počez in sicer vsako zelenjadno vrsto za se. Seme pokrijemo s tanko natrošeno zemljo, vsakemu vsejanemu semenu pa naredimo tablico. Ker kali seme v temini hitreje, bodi greda z deskami ali slamo pokrita. Vender treba gredo vedno zračiti. Kadar se pa rastlinice prikažejo, mora pa svetloba popolnoma prosto prihajati. Kadar se ugreje, snemati je okna po dnevi popolnoma in jale po noči zopet nazaj polagati, in še tačas s podloženim prezračevalnim lesom.

Glede setve na gorke grede je še opomniti:

Zemlja mora biti rahla in primerno vlažna ter mora popolnoma ravno ležati. Sejmo pa zelo redko, ali če so rastline pregoste, razredčimo jih, izrovane rastline pa lahko na drugo gredo pikiramo, kar je za nekatere zelenjadne vrste, kakor n. pr. za zeleno, zelje i. t. d. posebno dobro. Kakor hitro se zemlja, ki naj bo kolikor mogoče peščena, pa vender rodovitna, osuši, zalijmo jo dobro do dna, in sicer z vodo, ki je zgreeta ter ima preko 40° C toplote. — Glavni pogoji za vzgojo zdravih in krepkih sadik na gorki gredi so: hitro razvijanje, razstop, lahka, peščena in rodovitna zemlja ter mnogo zraka in svetlobe.

V preudarek sadjarjem, ki mislijo kupiti in saditi to spomlad sadno drevje.

Še en dober mesec, in sadjar bode pričel v novič svoje delo. Prvo njegovo spomladanjsko opravilo je, da nadomesti drevje, ki je poginilo, in nasadi novega. To delo dela malo skrbi sadjarju, kateri si je sam vzgojil dobrega in lepega sadnega drevja. Drugače je pa, kadar si mora sadjar drevja šele kupiti. Novo vsajeno drevo bode stalo na svojem mestu desetletja in bode rodilo obilo sadu ali pa malo. Drevo bode obilo rodilo, če ga nisi samo pravilno vsadil in mu pravilno in dobro postregel, ampak če si je tudi pravilno vzgojil, t. j. imeti mora dobre in lepe korenine takisto tudi les in biti mora od prave vrste. Takega drevesa pa ni vedno tako lahko dobiti, in zato dela kupovanje sadnega drevja vestnemu sadjarju precej skrbi, celo pa pri nas, ki še nimamo malo da ne nobene pravilne in zanesljive drevesnice, iz katere bi dobivali drevja, in ker naši sadjarji, in to tudi pametnejši, ne umejo, da ravnajo varneje, če sade dobro, a drago drevo, nego če slabo, katero morda dobodo zastoj. Škoda vsega truda in dela, kadar sadiš zanikarno drevo, škoda prostora, kjer raste tako drevo.

Kakšnega drevja si torej kupujmo?

Sadi vedno le mlado drevje. Ne pričakuj nikdar dobička od starega drevesa, ki je krevljasto, lišajasto ali z mahom obraščeno, kakeršnih je mnogo po naših domačih drevesnicah. Tisto drevo, ki je raslo v drevesnici dlje nego 5, recimo 6 let, je boljše za kurjavo nego za saditev. Ako imaš na izbiri drevja, sadi vedno mlajše, če je tudi morda šibkejše.

Sadi le dobro ukoreninjeno drevje. Ako vseješ peško od jabolka ali hruške, vzraste iz nje divjak, ki ima le dolgo in debelo srčno korenino, pa nič stranskih in vsled tega malo lasnatih koreninic, katere so najvažnejše v hranitev drevesno. Cepi na tak divjak cepič, in vzgojil bodeš iz njega drevo, ki bode imelo le malo korenin. No, drevesa iz naših kmetijskih drevesnic so vsa taka, zato pa tudi niso za nič. Divjak, ki je vzgojen iz peške, treba dvakrat presaditi in vselej mu ob enem skrajšati korenine, katere so potem prisiljene, da se razrastejo in naredé mnogo lasnatih koreninic. Kupuj torej le tako sadno drevje, ki je cepljeno na presajene divjake, in raslo ti bode čvrsto. Korenine so rastlini to, kar je zdrav želodec človeku.

Sadi drevje z lepim in ravnim deblom ter z zdravo krono. Tako drevje dobiš pa zopet le tam, kjer umejo vzgajati tako, to je, kjer znajo z umno vzgojo drevo hitro in lepo kvišku spraviti, ga ne mučijo 7 do 10 let v drevesnici na razne načine. Drevo imej zdrav les, lubad ne boda razpokana, ampak lepo gladka ter svetla brez vsakega lišaji.

Sadi drevje le samo od primernih vrst, to je takih, katere je lahko v denar spraviti. Ne sadi nikdar mnogo vrst, ampak malo, morda samo le eno, da je le prava.

Ne kupi nikdar drevesa, ako prodajalec ni mož, da bi mogel jamčiti za ime vrste, s katerim drevo proda.

Ne kupuj sadnega drevja nikdar po semjih ali od ljudi, ki ga vozijo na prodaj po deželi. To je drevje z razšušeni koreninami, navadno tako vzgojeno, da se Bogu smili, od vrst, ki niso prav nič vredne, iz kratka: drevje za ogenj, pa ne za vrt. Spomladi l. 1890. bode imela kmetijska družba obilo dobrega in lepega sadnega drevja na prodaj. Kdor lahko čaka, čakaj, ker to drevje bode tako ceno, kakor nikoder drugod. Tudi kmetijska šola v Grmu na

Dolenjskem bode kmalu imela na prodaj svoje sadno drevje. Kdor pa uže letos hoče kupiti sadnega drevja, kupi ga iz drevesnic, ki ga ponujajo med inserati v našem listu. Kar jih je, vse so zanesljive.

Raznotere vrtnarske reči.

Poslano. Ker si marsikedo ne more naročiti cepičev žlahtnih vrst, ker so predragi, in si zaradi tega rajši omisli domačih malovrednih vrst, zato sem sklenil tudi letos kakor lani brezplačno razdeliti cepiče, kar jih imam več nego jih sam potrebujem. S tem upam marsikatero žlahtno vrsto po deželi zaploditi, slabo izpodrniti in marsikomu sadjarju ustreči. Kateri želi cepičev, naj mi naznani zaželeno vrsto ali pa mi popiši zemljo in obnebe svojega kraja, in jaz mu sam izberem primerno vrsto. Vsak (kdor se dosti rano oglasi) dobi 30—50 cepičev, mora pa za jako zamudno zavijanje in poštno sprejemnico poslati pisemskih mark za 30 kr., predno prejme cepiče ali pa potem.

V Brežicah, 14. prosinca 1889.

Fran Ogorevc.

posestnik drevesnice in vrtnarstva.

Sadni kradež zelo zavira, da se sadjarstvo ne razvija. To je resnica, katere ne more nihče ovreči. Marsikoga je uže minilo vse veselje zasadi še katero drevo, samo zaradi tega, ker mu pokradejo vse sadje ter vrhu tega pokvarijo še drevje. Kdo je temu kriv? Slišali smo mnogokrat govoričiti, da učitelji preslabo izpolnjujejo dolžnost svojo, ker ne poučujejo dosti mladine. No, to pa prav nič ni res! Oni store, vse, kar le morejo, a čudes vendar nemorejo delati. Kedo je torej kriv? Nihče drug, nego starši sami. Oni sami ne spoštujejo še dovolj sadja, zato ga pe tudi otroci ne. Ali kedaj kmetski otrok utrga klas na njivi ali grozd v vinogradu? Le redkokrat, zato ker ga od prvega uče spoštovati klas ali grozd, ki mu daje kruha. Če bodo naši gospodarji sami pričeli bolj ceniti sadne pridelke kot del svojih dohodkov, vcepili bodo to spoštovanje tudi v srca svojim otrokom, in sam od sebe bode ponehal sadni kradež, ki toliko ovira sadjarstvo.

Kadar nasajaj svoj lepotični vrt, bodi ti v uzor vedno le narava, ker ona je najučenejši vrtnar. Ogleduj robe ob gozdu in travniku, planote v gozdu, bregre ob potokih, zaraščene brežine, celo vsaka ograja ti kaže najlepše vzorce za mično vreditev vrta tvojega.

Gnojenje drevju na trati. Ker raste trava vsled gnojenja drevju, ki stoji na trati, kaj bujno, tako da spodaj gnije, priporočajo to le gnojenje: Naredi po zimi okoli drevesa pol metra od debla jamice, ki so toliko široke, kolikor lopata. Rušine pa ne odzdigaj popolnoma, ampak jo le pridvigni. Zemljo po teh jamah zrahljaj ter jo prebadaj z gnojnimi vilami toliko globoko, dokler sezajo. V jame nalij gnojnice, ter naj bodo odprte po zimi. Spomladi jih pokrij z rušino ter jih poteptaj. Na to način dobe travne korenine le malo gnoja, tem več pa drevesne korenine.

Flamenova cvetica. (phlox drumondi). Mnogotere vrste plamenove cvetice so pravo lepotičje vsakemu vrtu. Cvetje je belo, svetlo rdeče, rdeče ali rdečkasto belo. Plamenova cvetica cvete neprenehano vse poletje, zlasti če ni vreme presuho. Sejemo jo marcija ali aprila meseca na mlačne gnojne grede ali pa v sejalne posodice. Kadar se sadike dosti ukrepe, sadimo jih konec maja meseca na prosto, in sicer po 20 do 25 $\frac{c}{m}$ narazen.